

Bölüm 3

SEMBOLİK RESİMDE KADIN ARKETİPİ

Huriye ALTUNER¹

SEMBOLİZM

Sembolizm, 19 yüzyılın verimli döneminde oluşan sanat akımlarından bir diğeridir. Sanatın biçim ve anlam sorunsalı üzerinde durulduğu bu tarihler birçok yeni tavrın ortaya çıktığı bir süreçtir. Sanatçının özgürleşmesine karşılık toplumsal hayatta yaşanan değişiklikler, yaşanan ekonomik ve siyasal olaylar, olumsuz sonuçlar doğurmuş ancak modern çağın modern sanat sürecini başlatmıştır. İlkçağ değerlerinin yeniden ele alınması ile değişen düşünce hayatı Romantizm anlayışı ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Aklın üstünlüğünün yerine artık duygular ön plana alınmış ve dinsel, mistik dünya görüşü hâkim hale gelmiştir. Yaratıcı güçle olan bağlantı farklı boyutlarda kurulmaya çalışılmış, aracı-sız bir dine yönelinmiştir.

Sembolizm ise Romantizm sanat akımı içinde kaynağını bulmuştur. Çünkü yaşanan olaylara karşı duyulan rahatsızlık, doğaya, ilkel toplumlara kaçışın yanı sıra gerçeklikten de kaçışa zorlamış, geçmiş inanç ve sanat biçimlerine bağlı sembolik anlayışı oluşturmuştur. Sanatçının bir takım etik değerlere, toplumsal yargılara karşı geliştirdiği tepkinin de sonucu olarak da görünenin altında yatan anlama yönelme söz konusudur. Artun'un (2011) dediği gibi Sembolizm, modernist özerkliğin ilk ve en eleştirel, en etkili hareketidir.

Sembolistlerle Romantiklerin ortak bir özelliği de geçmişe karşı duydukları eğilimdir. Masalsı bir Ortaçağ, koyu dindarlık ve Katolik inançla bağlantılı bir durum vardır (Cassou, 1999, ss.11-14). Hatta daha da geçmişe giderek, insanın var olduğu günden beri kullanılan ve bir şekilde hayatımızın içinde olan kalıplaşmış simgeleri sanata dâhil etmişlerdir. Doğaya, insana, yaşama bakış açısı değişmiş, görünenin ötesindeki gerçekliğe ulaşma ve izleyiciye bunun sembollerle anlatma yolunu tercih etmişlerdir. Semboller, geçmiş ritüellerden, mitlerden doğan bir derinliğe sahiptir ve toplumların inanç sistemleri içinde harmanla-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sanat Tarihi, huriyealtuner@gmail.com

parçası ile de sembolize edilmiştir (Cirlot, 1971, p. 375). Kimi zaman sfenks, unicorn gibi doğaüstü hayvanlarla bütünleştirilmiş, yan yana tasvir edilmiştir. Bu şekilde birlikte anılan hayvanın ifade ettiği gücün ve özelliklerin birleşimi ile daha derin anlamlara ulaşılmıştır. Fantastik yaratıkların bazıları doğa olaylarını simgeler, bazıları sonradan Hristiyan alegori sanatında pekiştirilecek olan doğaüstünün iyi ve kötü güçlerini temsiline dönüşmüştür (Gibson, 2013, s. 228).

Sembolist sanat, insanın düşlerinin ve hayallerinin, bilinçaltının ve kültürel bilinç dışının ürünü olarak dönemi içinde yeni bir yaklaşımın habercisi olmuştur. Aslında Rönesans döneminden beri var olan sanattaki alegorik yaklaşım, ilk kez ortak bir tavır olarak bir gurup sanatçı tarafından benimsenmiş ve geniş yankılar uyandırmıştır. Eserdeki mesajın sembollerle ifade edilmesi, Romantizmde, Post İzlenimci Gauguin'de ve özellikle eleştirel, isyankâr tavırları ile Ekspresyonizm'de söz konusu olmuştur. Ekspresyonist sanatçı toplumsal değerleri, kirlenen şehir yaşamındaki ahlaki çöküşü, adeta maskeli yüzlerle gezen üst sınıf insanları bu yolla yermiştir. Genelev kadınlarını, barlarda çalışanları, eğlenmeye giden diğer kadınlardan daha iffetli görmüştür.

Sembolizm sonraki süreçte, sanatta bilinç ve bilinçaltı gibi kavramları kullanarak, sanat üretiminde içsel dürtüleri, insan psikolojisi ile ilgili çözümleri ön plana alarak Sürrealizme öncülük etmiştir. Gerçeklik kavramının görünenle sınırlı olmadığını semboller yoluyla ifade etmiştir. Batı sanatındaki sanat oluşumları içinde geçmiş izleri en fazla takip eden sanat akımı olmuş, sembollerin derinliğini resim yüzeyine taşımıştır.

KAYNAKLAR

- Alparslan, M, Küçük, E. A. (2018). Ortodoks ikonalarında bir ölüm motifi: "Meryem Ana'nın ölümü". *Mukaddime*, 9(1), 53-75.
- Artun, A. (2011). *Sanat manifestoları, avangard sanat ve direniş* (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bakara Süresi 223. Ayet (18.12.2020, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/230/223-ayet-tefsiri>).
- Cassou, J. (1994). *Sembolizm sanat ansiklopedisi* (3.basım). (Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş Çev. Ed.) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cirlot, J. E. (1971). *A dictionary of symbols* (Second edit). London: Routledge (This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2001) .
- Cole, B. (1993). *The mythic feminine in symbolist art: idealism and mysticism in fin-de-siecle painting* (For Degree Master of Art). Cape Town: Faculty of Arts University of Cape Town.

- Cole, B. (2009). Nature and the ideal in khnopff's avec verhaeren: un ange and art, or the caresses. *The Art Bulletin* 91(3), 325-342 (https://www.jstor.org/stable/40645510?seq=1#metadata_info_tab_contents).
- Eliade, M. (2003a). *Dinler tarihine giriş*. (Ali Berktaş, Çev. Ed.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2003b). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi, Muhammed'den reform çağına (3.Cilt)*. (Ali Berktaş, Çev. Ed.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Erman, D. O. (2019). Antik çağdan günümüze seramik kültürü ve sanatında doğurganlık kavramı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 24, 143-169.
- Gibson, C. (2013). *Semboller nasıl okunur? Resimli sembol okuma rehberi*. (Cem Alpan Çev. Ed.). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Gül, A. (2017). Teosofi kavramı ve teosofi düşüncesinin tarihi gelişimi. *Ekev Akademi Dergisi*, 21 (70), 1-20.
- İndirkaş, Z. (2006). Gustave moreau'nun resimlerinde mitosların anlamı. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 18, 55-76.
- Kavut, S. (2020). Carl gustav jung: kavramları, kuramları ve düşünce yapısı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6 (2), 681-695.
- Matta İncili (30.01.2021, <https://incil.info/kitap/Matta/14>).
- Markos İncili (30.01.2021, <https://www.bible.com/tr/bible/170/MRK.6.14-29.TCL02>).
- Moran, C. (2018). Fernand khnopff and the aesthetics of intimacy. *Journal of the Society of Dix-Neuviémistes (Dix-Neuf)*, 22:3-4, 204-221, DOI: 10.1080/14787318.2019.1586171, <https://doi.org/10.1080/14787318.2019.1586171>).
- Orpheus (15.02.2021, <https://tiyazar.com/2019/10/28/mitolojide-trakyali-bir-ozan-orpheus/>).
- Wilkinson, K. (2011). *Semboller ve işaretler*. (Seda Toksoy Çev. Ed.). İstanbul: Alfa yayınları.

ŞEKİL KAYNAKLAR

- Şekil 1. Laussel Venüsü Kabartması (13.02.2021, <https://arkeofili.com/paleolitik-donemden-en-etkileyici-10-venus/>).
- Şekil 2. Çatalhöyük, Kibele (22.02.2021, <https://i.pinimg.com/originals/05/a4/69/05a4691a8755098abebda0c6e2814301.jpg>)
- Şekil 3. Ayasofya, Meryem ve Çocuk İsa , (12.01.2021, https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Apse_mosaic_Hagia_Sophia_Virgin_and_Child.jpg).
- Şekil 4. Ayasofya Deisis Mozaiği, (12.01.2021, <https://prekast.gen.tr/ayasofya-deisis-kompozisyonu/>).
- Şekil 5. Aman Jean Edmond, Gül+Haç (Salon de la Rose+Croix) Sergisi Afişi (12.01.2021, <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2017/aug/21/guggenheim-exhibition-mystical-symbolism-josephin-peladan->).
- Şekil 6. Mikhail Vrubel, Meryem Ana (Madonna), 1885 (12.01.2021, <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel>).
- Şekil 7. Mikhail Vrubel, Bakire ve Çocuk, 1884 (12.01.2021, <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel>).
- Şekil 8. Mikhail Vrubel, Kuğu Prenses, 1900, (Cassou, 1999: 149)
- Şekil 9. Maurice Denis, Pieta, 1921 (12.01.2021, <http://www.artnet.com/artists/maurice-denis/pi%C3%A9ta-1921-LZO5fR51Fuepu3G0Nby5VQ2>).

- Şekil 10. Maurice Denis, Annelik, 1895 (12.01.2021, <https://www.wikiart.org/en/maurice-denis/motherhood>).
- Şekil 11. Maurice Denis, Madeleine Banyosu 1906 (12.01.2021, <http://www.artnet.com/artists/maurice-denis/le-ba>).
- Şekil 12. Gustave Moreau, Salome ve hayalet (apparition), (12.01.2021, <https://www.soylentidergi.com/gustave-moreaunun-unlu-eseri-lapparition/>).
- Şekil 13. Gustave Moreau, Herod'un önünde salome'nin dansı, 1875 (12.01.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Gustave_Moreau#/media/Dosya:Gustave_Moreau_Salom%C3%A9_1876.jpg).
- Şekil 14. Gustave Moreau, Hayalet, 1876 (Cassou, 1999, s.17).
- Şekil 15. Armand Point, Salome'nin Dansı, 1898 (12.01.2021, https://tr.qaz.wiki/wiki/Armand_Point).
- Şekil 16. Gustave Moreau, Vaftizci Yahya'nın Başını Bir Tabakta Taşıyan Salome, 1876 (12.01.2021, <https://www.wikiart.org/en/gustave-moreau/salome-carrying-the-head-of-john-the-baptist-on-a-platter>).
- Şekil 17. Gustave Moreau, Orpheus Başını Taşıyan Genç Trakyalı Kadın, 1875 (12.01.2021, <https://www.wikiart.org/en/gustave-moreau/young-thracian-woman-carrying-the-head-of-orpheus>).
- Şekil 18. Gustave Moreau, Ünikornlar, 1885 (12.01.2021, <https://scholar.harvard.edu/jryan/media-gallery/detail/271516/357036>).
- Şekil 19. Lucien Lévy-Dhurmer, Salome, 1896 (12.01.2021, <https://www.artrenewal.org/artworks/salome/lucien-levy-dhurmer/54142>).
- Şekil 20. Lucien Lévy-Dhurmer, Koi ile Birlikte Nymph, 1896 (12.01.2021, <http://www.artnet.com/artists/lucien-levy-dhurmer/two-nymphs-with-koi-DENWAL-FiMTxkbuTFJ2fthg2>).
- Şekil 21. Lucien Lévy-Dhurmer, Havva, 1896 (12.01.2021, <https://www.artrenewal.org/artworks/eve/lucien-levy-dhurmer/9640>).
- Şekil 22. Jean Delville, Ruhların Sevgisi (The Love of Souls), 1867-1953 (12.01.2021, <https://livingmoonastrology.wordpress.com/2010/09/15/mars-venus-in-scorpio/>).
- Şekil 23. Jean Delville, Sapıklığın İdolü (12.01.2021, <https://artisaword.tumblr.com/post/178927616847/jean-delville-18671953-the-idol-of-perversity>).
- Şekil 24. Jean Delville, Madam Stuart Merrill'in Portresi (12.01.2021, [https://en.wahooart.com/@/9HBBNV-Untitled-\(941\)](https://en.wahooart.com/@/9HBBNV-Untitled-(941))).
- Şekil 25. Frenand Khnopff, Okşamalar, 1896 (12.01.2021, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Fernand_Khnopff_002.jpg).
- Şekil 26. Frenand Khnopff, "Bir Melek" (Un Ange) 1889, (12.01.2021, <https://www.mutualart.com/Artwork/Avec-Verhaeren--Un-Ange/E19F81DFEC77DF80>).
- Şekil 27. Frenand Khnopff, Yalnız Bir Kadın, 1891 (12.01.2021, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Fernand_Khnopff_-_I_lock_my_door_upon_myself.jpeg).